

Jord- och skogsbruksutskottet

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2023—2026

Till finansutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2023—2026 (SRR 2/2022 rd): Ärendet har lämnats till jord- och skogsbruksutskottet för eventuellt utlåtande till finansutskottet. Tidsfrist: 19.5.2022.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Jyri Inha, finansministeriet
- lantbruksråd Esa Hiiva, jord- och skogsbruksministeriet
- ekonomidirektör Jukka Nummikoski, jord- och skogsbruksministeriet
- konsultativ tjänsteman Heikki Piiparinen, jord- och skogsbruksministeriet
- direktör Simo Tiainen, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK
- expert Juha Roppola, Skogsindustrin rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Naturresursinstitutet
- Lantmäteriverket
- Mjolkdelegationen
- Forststyrelsen
- Livsmedelsverket
- Finlands skogscentral
- Kuopion Energia Oy
- Bioenergia ry
- Centralförbundet för Fiskerihushållning
- Koneyrittäjät ry
- Pihvikarjaliitto ry
- ProAgria Keskusten Liitto ry
- Finlands 4H-förbund
- Finlands Yrkesfiskarförbund FYFF rf
- Biokretslopp och Biogas Finland rf
- Finlands Byar rf

Utlåtande JsUU 14/2022 rd

- Finlands naturskyddsförbund rf
- Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC rf.

Inget yttrande av

- Seinäjoen Energia Oy
- Förbundet för Ekologisk Odling rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Enligt utredning till utskottet är ändringarna i huvudtiteln för jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde små totalt sett under ramperioden 2023—2026, men nivån på ramen påverkas dels av att utgifterna för de verksamheter som finansieras med avkastningen av penningospel inkluderas i ramen, dels av den finansiering som riktas till förvaltningsområdet i enlighet med Finlands plan för återhämtning och resiliens. Utskottet lyfter fram att Lantmäteriverket som en del av EU:s stimulanspaket inleder en andra fas i utvecklingen av bostadsdatasystemet. Systemet kompletteras med nya tjänster för att tillgodose behoven i fråga om omsättning av bostadsaktier och hantering av säkerheter samt förvaltning av bostadsaktiebolag. Utanför ramen finansieras dessutom vissa utgiftsökningar som är nödvändiga för försvaret, gränssäkerheten och cybersäkerheten samt temporära åtgärder 2022—2023 som är nödvändiga för försörjningsberedskapen. Utskottet anser att dessa utgiftsökningar utanför ramen behövs. Utskottet bedömer i det följande de åtgärder som ingår i planen för de offentliga finanserna särskilt med tanke på de försämrade villkoren för jordbruket och det förändrade finans- och säkerhetspolitiska läget till följd av Rysslands militära aktion i Ukraina.

Försörjningsberedskapen och lönsamhetskrisen inom jordbruket

Finansieringen för den kommande finansieringsperioden för EU:s gemensamma jordbrukspolitik ingår i de föreslagna ramarna som en teknisk allokering, och den särskiljs senare under momenten. Från och med 2023 riktas 40 miljoner euro av de besparingar som regeringen kommit överens om till jord- och skogsbruksministeriets huvudtitel. Av detta riktas cirka 4,5 miljoner euro till delfinansierat stöd inom den gemensamma jordbrukspolitiken och till kompletterande nationell finansiering. Utskottet anser att en avgränsning enligt vilken besparingar inte ska riktas till stöd för aktiv matproduktion är motiverad. I enlighet med regeringsprogrammet för Sanna Marins regering ska stöden riktas till aktiv odling. Utskottet menar att aktiv odling i det nya geopolitiska läget uttryckligen avser livsmedelsproduktion och jordbruksproduktion som betjänar livsmedelsproduktionen. Genom att effektivisera återvinningen av näringsämnen och styra sidoströmmarna från jordbruket till energiproduktionen kan man hitta fungerande lösningar som utöver företagsspecifik kriställighet främjar landsbygdens regionala och lokala livskraft.

Finland bör satsa på självförsörjning i fråga om de kritiska produktionsfaktorerna. Beredskapen och mekanismerna i samband med den räcker inte ensamma till, särskilt inte vid långvariga kriser. För att Finland ska kunna uppnå tillräcklig självförsörjning också i krissituationer behövs en rikstäckande, decentraliserad infrastruktur för jordbruket och livsmedelsindustrin. Utskottet anser att åtgärder som stöder den nationella och företagsspecifika självförsörjningen behövs särskilt inom proteinproduktionen. Ökad odling av proteingrödor kan minska riskerna i samband

Utlåtande JsUU 14/2022 rd

med importerat foder och öka graden av inhemskt ursprung i livsmedel och foder. Exporten av jordbruksprodukter och livsmedel kan ses som en del av tryggandet av självförsörjningen. Exporten skapar marknader och efterfrågan på produkter där självförsörjning behövs samt underlättar anpassningen till störningar på marknaden till följd av eventuell överproduktion. Utskottet anser att livsmedelsexporten behöver experttjänster för företagen och en utveckling av hela livsmedels-systemet. Med tanke på den globala livsmedelsförsörjningen behövs det i världen produktion av protein särskilt i en form som är nyttig för människor och djur. Extrema väderfenomen som orsakas av klimatförändringen, såsom exceptionell hetta, kan äventyra den globala livsmedelsförsörjningen. Finland kan göra en insats och bidra till att avhjälpa underskottet i produktionen av protein och oljeväxter till följd av kriser som kriget i Ukraina, förutsatt att produktionen överstiger det egna behovet. Det behövs också forskning om och utveckling av syntetiskt protein när man ser till Finlands möjligheter att bygga upp självförsörjning i fråga om protein, delta på den internationella livsmedelsmarknaden och erbjuda inhemska konsumenter alternativ. När det gäller jordbruket är det nödvändigt att lösa det grundläggande problemet med de inhemska jordbruksföretagens lönsamhet och att klara av den rådande kostnadskrisen.

Jordbruket och jordbruksföretagen upplever den kanske största omvälvningen sedan Finland anslöt sig till Europeiska unionen. Lönsamheten och likviditeten har försämrats på grund av de senaste årens dåliga skördenivåer, den allmänna prisstegringen och de stigande priserna på insatsvaror till följd av kriget i Ukraina. Dyrare energi och bränsle påverkar gårdarna i deras egenskap av företag och hushåll. När det gäller gödselmedel hänger problemen samman med den kraftiga prisstegringen. Tillgången på foder hotas i sin tur av de föregående årens svaga skördar. Situationen är särskilt allvarlig inom djurhållningssektorn, där självförsörjningen för foder är svag, produktionen energiintensiv och produktionsavtalen långa. Dessutom har de gårdar som gjort stora investeringar fattat sina investeringsbeslut i en helt annan situation än den där investeringslånen nu förfaller till betalning. De stigande marknadspriserna på spannmål och oljeväxter som accentuerats genom kriget i Ukraina räddar tyvärr inte situationen heller inom spannmålssektorn, där priserna på insatsvaror som gödningsmedel och bränsle har stigit snabbt och det inte finns några lager till följd av de senaste årens svaga skördar. Jordbrukets lönsamhetskris, som pågått länge och drivits av dåliga skördeår, låga producentpriser och den allmänna kostnadsutvecklingen, har tårt på gårdarnas möjligheter att bygga upp buffertar för svåra tider.

Utskottet anser att den akuta situationen till följd av jordbrukets kostnadskris är så allvarlig att den kan hota den inhemska livsmedelsförsörjningen under de kommande åren. Särskilt oroväckande är skördeperioden 2023, för vilken gårdar som kämpar med likviditetskrisen måste kunna skaffa arbetskraft, gödselmedel och förökningsmaterial. Rysslands krig i Ukraina kan antas fortsätta att påverka jordbrukets lönsamhet på medellång sikt, eftersom det tar tid innan marknaden för gödselmedel, bränsle och energi anpassar sig till förändringen. Det behövs snabba åtgärder och långsiktiga korrigerande åtgärder. Om man inte hittar snabbverkande lösningar kommer minskningen av gårdsbruksheter att accelerera särskilt inom husdjursproduktionen. Förändringar i användningen av insatsvaror såsom foder, bränsle och energi är svåra att genomföra utan att produktionen äventyras, såvida man inte gör omfattande investeringar. Som ett exempel på en åtgärd med snabb verkan lyfter utskottet fram fastighetsskattefriheten för jordbruksfastigheter, som bör genomföras så snart som möjligt. Dessutom är det ytterst viktigt att se till att återbäring- en av energiskatt inom jordbruket och andra stöd betalas ut utan dröjsmål.

Utlåtande JsUU 14/2022 rd

Genomförandet av den nya finansieringsperioden för den gemensamma jordbrukspolitiken infaller till stor del under perioden för den nu aktuella planen för de offentliga finanserna. Utskottet anser det vara viktigt att stöden för att trygga den nationella försörjningsberedskapen särskilt riktas till matproduktionen. Detta mål bör eftersträvas både i fråga om åtgärder som delvis finansieras av EU och i fråga om åtgärder som finansieras nationellt. Utskottet anser att ingenting är viktigare så länge jordbrukets verksamhetsförutsättningar är äventyrade. Man bör sträva efter att återställa åkrar som för närvarande inte är livsmedelsproducerande till produktiva åkrar med beaktande av utsläppen till mark. I detta avseende är EU:s beslut att slopa skyldigheten för de gårdar som omfattas av miljöanpassningsstödet att lämna 5 procent av åkerarealen utanför produktionen inte tillräckligt. För att EU:s klimatmål och de nationella klimatmålen ska kunna nå måste jordbrukets förmåga att producera mat säkerställas och åtgärderna riktas så att de främjar jordbruksmarkens avkastning och företagens lönsamhet. Också verksamhetsförutsättningarna för den inhemska husdjursproduktionen bör tryggas i enlighet med alla dimensioner av hållbar utveckling. Utskottet anser att det genast i början av ramperioden behövs mer verkningsfulla metoder och en omorientering av den långsiktiga jordbrukspolitiken för att trygga den inhemska matproduktionen. I synnerhet bör man långsiktigt börja skapa förutsättningar för att trygga självförsörjningen i fråga om protein. Det förutsätter vid sidan av stödpolitiska metoder också satsningar på forskning och utveckling samt rådgivning och utbildning för jordbrukare.

Den gemensamma jordbrukspolitiken kan förbättra förutsättningarna för företagsverksamhet och skapa förutsättningar för utveckling av verksamheten. Den lämpar sig dock inte för akuta krissituationer. Dess medel är inte lika effektiva och snabba som marknadens åtgärder. Utskottet anser att framtiden för inhemsk mat avgörs på den inhemska livsmedelsmarknaden. Det nuvarande systemet med förhandlingar mellan industrin och handeln har visat sig vara stelt och orättvist mot producenten. När konsumentpriserna eller produktionskostnaderna stiger är producentpriserna inte flexibla, eftersom de saknar behövliga mekanismer för att reglera avtalens löptid och kostnadsflexibilitet. Till skillnad från industrin och handeln kan producenterna inte överföra kostnadsökningstrycket på någon annan länk längre fram i kedjan. De får heller ingen del av de stigande livsmedelspriserna. *Utskottet anser att man i villkoren för produktionsavtal bör införa ett kostnadsindex som garanterar att produktionskostnaderna överförs till producentpriserna genom hela livsmedelskedjan.* Till exempel inom transportsektorn har index använts framgångsrikt. *Dessutom bör livsmedelsmarknadslagstiftningen främja samarbetsmöjligheterna för producenter med svagare förhandlingsposition, oavsett om prisbildningen sker i förhandlingar med industrin eller direkt med handeln.* Dessutom måste prisbildningen i livsmedelskedjan vara transparent med hjälp av aktuell och heltäckande statistik. Utskottet betonar livsmedelsindustrins och handelns ansvar i denna mycket kritiska situation, som mycket sannolikt har långvariga konsekvenser för den nationella livsmedelsförsörjningen, tillgången på inhemska livsmedel och konsumentens valmöjligheter. Också vid offentlig upphandling bör små och medelstora företags och inhemska livsmedels tillträde till marknaden främjas. Den offentliga sektorn ska i egenskap av stor inköpare föregå med gott exempel och se till att rättvisa villkor tillämpas vid livsmedelsupphandling.

Jordbruksföretagarna behöver stöd i sina svårigheter och i den pågående förändringen. Utskottet anser det klart att det måste säkerställas att projektet Ta hand om bonden fortsätter och att verksamhetsmodellerna enligt det bör permanentas. För att klara av krisen och utveckla företagsverksamheten behövs också samarbetsmodeller som stöder affärsverksamheten och marknadsföring-

Utlåtande JsUU 14/2022 rd

en samt riskfördelningen mellan lantbruksföretagen. Genom saminvesteringar och andra gemensamma projekt kan den ekonomiska risken för enskilda gårdar hanteras och gårdarnas förhandlingskraft stärkas i livsmedelskedjan. Utskottet ser här att jordbrukssektorns rådgivningsorganisationer har en stor roll och med sin kompetens kan bana väg ut ur krisen.

Landsbygdsutveckling och glesbygdens särställning

Utskottet ställer sig mycket positivt till att stödet till bybutiker permanentas. Utskottet har i sitt utlåtande om EU:s långsiktiga landsbygdsvision lyft fram betydelsen av stöd till bybutiker och små skolor som precisionsmedel för att upprätthålla landsbygdens livskraft (JsUU 26/2021 rd — E 95/2021 rd). Om landsbygdens livskraft över huvud taget ska kunna främjas med hjälp av platsberoende företagande och flexibilitet i arbetslivet, såsom arbete på flera orter, är det avgörande att där finns tillgång till service. Samtidigt lyfte utskottet fram att snabba och funktionssäkra bredbandsförbindelser är nödvändiga för hela landsbygdens livskraft. Utskottet anser att finansieringen av bredbandsprojekt inom faciliteten för återhämtning och resiliens är ytterst behövlig för att främja byggandet av bynät i de områden där kommersiella aktörer annars inte skulle ta sig an ett bredbandsprojekt.

Landsbygdsutveckling, inklusive stöd till glesbygden, bidrar till att bevara landsbygden som en livskraftig verksamhetsmiljö för företag och familjer, vilket i princip garanterar medborgarna samma möjligheter som befolkningen har i städer och landsbygdscentrum. Det är fråga om en dimension av social rättvisa, som i detta sammanhang innebär att människan till fullo ska kunna utnyttja sin potential och delta i samhällets verksamhet som fullvärdig medborgare oberoende av var hon bor. I praktiken ska jämlikheten mellan medborgarna tryggas genom innovativa och behovsbaserade metoder under alla förhållanden. I glesbygden, där näringarna i synnerhet baserar sig på naturresurser och turism, är det särskilt viktigt att — ytterst genom positiv särbehandling — se till att tjänsterna är tillgängliga och resilienta.

Glesbygden med långa avstånd och särskilt kommunerna i östra Finland känner i högre grad än tillväxtcentrumen i det livskraftiga södra Finland effekterna av att turistströmmarna stannat av och priserna stigit, särskilt när det gäller bränsle. Att de ryska turisterna och shoppingturisterna fallit bort som inkomstkälla orsakar enorma förluster för företag inom handeln, turismen och restaurangbranschen i östra Finland. Konsekvenserna syns i hela regionens ekonomi och sysselsättning och återspeglas också i statsfinanserna. De ökande bränslekostnaderna kan inte ersättas genom användning av kollektivtrafik till exempel för arbetspendling. En belastning är ofta också det föråldrade byggnadsbeståndet, vars återstående livslängd och låga värde som säkerhet försvagar möjligheterna till energirenoveringar. Företag och invånare i glesbygden har färre möjligheter att kompensera för inkomstbortfall och kostnadsökningar. Utskottet ser det som viktigt att denna strukturella ojämlikhet erkänns och att åtgärder vidtas för att skapa lika möjligheter i hela Finland och att regioner som drabbats särskilt hårt av krisen stöds.

Tryggande av energiförsörjningen

Att importen av rysk energi och råvaror, såsom träflis, stannar upp har stora effekter för Finlands energiförsörjning. Rysk olja, naturgas och stenkol har använts bland annat inom värmeproduktionen och industrin. Även om det finns ersättande leverantörer för fossila bränslen, påskyndar dy-

Utlåtande JsUU 14/2022 rd

rare bränslen övergången till förnybara energikällor. För att de nationella klimat- och miljömålen och målen på EU-nivå ska nås strävar Finland också i övrigt efter att lösgöra sig från fossila bränslen och användningen av torv i värmeproduktionen. Utskottet anser att man på kort sikt bör prioritera åtgärder som tryggar energiförsörjningen och självförsörjningen i fråga om energi i hela samhället. Samtidigt kan man på lång sikt främja en minskning av användningen av fossila bränslen och självförsörjning i fråga om gödselmedel inom jordbruket. Paketet för energiförsörjningsberedskap och återvinning av näringsämnen för 2022 och 2023 är välkommet.

Inom jordbruket har man redan länge strävat efter att avstå från fossila bränslen. När det gäller uppvärmning av gårdar och växthus har man strävat efter att övergå till förnybara energikällor. Inom elproduktionen har man sporrat till utnyttjande av solenergi. Detta arbete bör fortsätta på lång sikt och det bör skapas förutsättningar för företagsspecifika energiinvesteringar. Samtidigt bör lagstiftningsmässiga och administrativa hinder undanröjas så att gårdsbrukensheters biprodukter, såsom spillning, kan utnyttjas för energiproduktion. Med tanke på lantbrukens näringsåtervinning och självförsörjning i fråga om energi samt frikoppling från fossila energikällor är det problematiskt att det nationella stödet för biogasanläggningar begränsas genom ett stödvillkor som förhindrar försäljning av energi för användning någon annanstans än på lantgården. Utskottet hänvisar till sitt utlåtande om revideringen av reglerna om statligt stöd till jord- och skogsbruket och landsbygdsområdena (JsUU 7/2022 rd — E 13/2022 rd) och anser att denna begränsning bör slopas permanent. Biodrivmedel, såsom träflis, ska behandlas jämlikt med andra förnybara energikällor.

Torv, inklusive växttorv och strötorv, erkänns ha en roll i tryggheten av försörjningsberedskapen åtminstone under en övergångsperiod medan ersättande produkter för värmeproduktion och som behovsämne inom jordbruket utvecklas. Lönsamheten inom torvproduktionen har försämrats kraftigt huvudsakligen på grund av dyrare utsläppsätter, och företagare har lämnat branschen. För att de återstående företagarna inom torvbranschen ska kunna fortsätta krävs att det under de kommande åren finns utsikter för en efterfrågan på torv i leveranskedjorna. När användningen av torv minskar bör det skapas en trovärdig långsiktig plan utifrån vilken torvföretagarna kan dimensionera sin produktion och industrin skapa upphandlings- och servicekedjor. Utskottet anser att en sådan kontrollerad förändring bättre kan svara mot djurhälso- och välfärdskraven och det tryck som de stigande priserna på fossil energi orsakar exempelvis på energiförbränningen av trä.

Skogsbrukets verksamhetsförutsättningar

Som redan nämnts har kriget i Ukraina i praktiken stoppat virkesimporten från Ryssland. I det förändrade internationella läget måste Finland säkra den inhemska virkesanskaffningen. Att råvarorna och energin till skogsindustrins produktionsanläggningar säkras bidrar också till att lösa de nämnda energiförsörjningsfrågorna, eftersom nästan två tredjedelar av den förnybara energin i Finland produceras med sidoströmmar från skogsindustrin och skogsbruket. Inom den offentliga ekonomin är det för närvarande särskilt aktuellt och nödvändigt att satsa på ökad tillväxt i de privata skogarna, en konkurrenskraftig verksamhetsmiljö för virkesmarknaden samt underhåll av skogs- och annan väginfrastruktur. Det gagnvirke som förs ut på marknaden bör styras till förädling i stället för till förbränning. I synnerhet skötseln av ungskog är viktig i detta läge, eftersom det samtidigt förbättrar skogarnas tålighet och kolbindning samt självförsörjningsgraden i fråga om energi och säkerställer tillgången på högklassig virkesråvara. Användbara enskilda vägar stö-

Utlåtande JsUU 14/2022 rd

der en mångsidig användning av skogarna och utöver skogsbruket även andra skogsbaserade näringar. Nätverket av enskilda vägar är viktigt också för att bekämpa de ökande skogsskador som klimatförändringen medför. Aktivare skötsel av ungskog, kartläggning och förbättring av enskilda vägar är åtgärder som svarar på de akuta problemen i fråga om försörjningsberedskapen samtidigt som de på många sätt tjänar samhället också på lång sikt. Lagstiftningen om finansiering av hållbart skogsbruk bör sporra skogsägarna till aktiv skogsvård. I detta syfte är det viktigt att stödet för vård av ungskog också omfattar stöd för klenträäd under stödperioden 2023—2027.

Utifrån riktlinjerna från ministerarbetsgruppen för beredskap ingår i planen för de offentliga finanserna ett åtgärdepaket som syftar till att stärka försörjningsberedskapen och självförsörjningen i fråga om energi. Ett led i detta är att påskynda energiinvesteringar. Investeringarna i förnybar energi påskyndas genom en temporär prioritering av dem vid tillståndshandläggningen. Samtidigt ökas resurserna för de administrativa förfaranden och digitalisering i anknytning till tillstånd och andra ärenden. Utskottet anser det viktigt att tillståndsförfarandena utvecklas och betonar att man i den fortsatta beredningen också bör granska investeringar som har en betydande roll för skogsindustrins produktion av förnybar energi. Redogörelsens mål att öka forsknings- och utvecklingsutgifterna i förhållande till bruttonationalprodukten är enligt utskottet likaså motiverat och välkommet, särskilt ur skogsbrukets perspektiv. Forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamheten har lett till många nya träbaserade produkter som ersätter fossila råvaror. Många av dem är redan i kommersialiseringsfasen. När klimatåtgärderna inom markanvändningssektorn stärks under ramperioden har forskningen också en central roll i identifieringen av de mest verkningfulla och kostnadseffektiva åtgärderna.

Fiskerihushållningen som en del av försörjningsberedskapen

Utöver jordbruket har också det inhemska fisket en viktig roll när det gäller att trygga försörjningsberedskapen och livsmedelstryggheten. Finlands näringsbalans, det vill säga den totalräkningen som beskriver produktionen, den inhemska användningen och konsumtionen inom de viktigaste livsmedelsgrupperna, har varit rätt stabil i flera år. Enligt näringsbalansen har det inte skett några stora förändringar i totalkonsumtionen av fisk på många år, och dessutom är graden av inhemskt ursprung hos fisk som används som livsmedel beklagligt låg. Syftet med programmet för främjande av inhemsk fisk är att fördubbla konsumtionen av inhemsk fisk fram till 2035. Om målet nås kan det samtidigt leda till ökat antal arbetsplatser, högre inkomst, förbättrad hälsa och minskat näringsrelaterat klimatfotavtryck och miljöfotavtryck. Målet förutsätter i första hand att primärproduktionen av inhemsk fisk tryggas och ökar. Dessutom bör det bli lättare att få ut lokalt fångad fisk på marknaden och bredda användningen av fisk genom att utveckla lättanvända fiskprodukter, särskilt av fisk som för närvarande inte utnyttjas fullt ut, såsom strömming och mört. Finansieringen av utvecklingsprogrammet för inhemsk fisk baserar sig till stor del på Europeiska havs-, fiskeri- och vattenbruksfondens period 2021—2027. Utskottet ser det som angeläget att programmet får en fortsättning under den ramperiod som behandlas i redogörelsen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Jord- och skogsbruksutskottet föreslår

Utlåtande JsUU 14/2022 rd

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 25.5.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Anne Kalmari cent
vice ordförande Ritva Elomaa saf
medlem Markku Eestilä saml
medlem Seppo Eskelinen sd
medlem Satu Hassi gröna
medlem Mikko Lundén saf
medlem Jari Myllykoski vänst
medlem Anders Norrback sv
medlem Piritta Rantanen sd
medlem Arto Satonen saml
medlem Jenna Simula saf
medlem Peter Östman kd.

Sekreterare var

utskottsråd Susanna Paakkola
utskottsråd Tuire Taina.